

Кудуев А.Ж., Токтогулова Ж.Т., Дарбанов Э.О.

БИЛИМДИ ТЕКШЕРҮҮНҮН РЕЙТИНГДИК
СИСТЕМАСЫ ТЕОРИЯДА ЖАНА ПРАКТИКАДА
Кудуев А.Ж., Токтогулова Ж.Т., Дарбанов Э.О.

РЕЙТИНГОВАЯ СИСТЕМА ПРОВЕРКИ ЗНАНИЙ
В ТЕОРИИ И НА ПРАКТИКЕ
Kuduev A., Toktogulova Zh., Darbanov E.

RATING SYSTEM FOR TESTING KNOWLEDGE
IN THEORY AND PRACTICE

УДК: 37.062.1

Бул макалада жаңы муундун стандарттарына көңүл бурулган. Азыркы эмгек рыногу бүтүрүүчүлөрдөн билимдин бекем базасын гана эмес, аны колдонуу, анан өз алдынча толуктоо жөндөмүн талап кылат. Ошондуктан билим берүүнү модернизациялоо стратегиясы бул компетенциялардын жыйындысы катары каралуу менен актуалдуу бойдон калат. Билимди баалоонун рейтингдик системасын киргизүүнүн өзгөчөлүктөрү, ЖОЖдун студенттеринин мотивациясын күчөтүү жана студенттерди даярдоонун сапатын жогорулатуу аркылуу алардын ишинин натыйжасына тийгизген таасири белгиленет. Чыныгы турмуш жеке сапаттарды калыптандырууга жаңы талаптарды коёт: жашоо активдүүлүгү, ишкердик багыты, жогорку деңгээлдеги өз алдынчалык жана ишмердүүлүктүн натыйжасы үчүн жеке жоопкерчилик, келечекке реалдуу пландарды түзө билүү, турмуштук көйгөйлөрдү өз алдынча чечүүгө даяр болуу, турмуштун кыйынчылыктарын жана тоскоолдуктарын жеңип чыгуу. Аталган талаптарды канааттандыруу жолдору бир катар каралды.

Негизги сөздөр: рейтингдик система, мотивация, окутуучу, студент, тест, упай, рейтинг, билим берүү.

В данной статье основное внимание уделяется стандартам нового поколения. Современный рынок труда требует от выпускников не только наличия прочной базы знаний, но и умения самостоятельно их применять и дополнять. Поэтому стратегия модернизации образования остается актуальной, рассматривая эти компетенции как совокупность. Ввод особенную рейтинговую систему оценки образования, мотивация студентов высших учебных заведений и улучшение качества подготовки студентов влияет на результаты их работы. Реальная жизнь предъявляет новые требования к формированию личностных качеств: жизнедеятельности, предпринимательской направленности, высокого уровня самостоятельности и личной ответственности за результаты деятельности, умения строить реалистичные планы на будущее, готовности самостоятельно решать жизненные проблемы, преодолевать жизненные трудности. и препятствия. Рассмотрен ряд способов удовлетворения указанных требований.

Ключевые слова: рейтинговая система, мотивация, преподаватель, студент, тест, балл, рейтинг, образование, модернизация.

This article is devoted on the new generation standards. The modern labor market requires graduates not only to have a solid knowledge base, but also the ability to independently apply and complement it. Therefore, the strategy for modernisation education remains relevant, considering these competencies as a set. The introduction of a special rating system for assessing education, in order to motivate students in higher educational institutions and improving the quality of student training affects the results of their work. In real life makes new demands on the formation of personal qualities: vital activity, entrepreneurial orientation, a high level of independence and personal responsibility for the results of activities, the ability to make realistic plans for the future, readiness to independently solve life's problems, and overcome life's difficulties. and obstacles. A number of ways to satisfy these requirements are considered.

Key words: rating system, motivation, teacher, student, test, score, rating, education, modernisation.

Мотивация – бул активдүүлүккө багыттаган жалпы жана кеңири түшүнүк. Мотивациянын структурасы чындыктын мазмундуу чагылдырылышынын натыйжасында түзүлөт. Адамдын иш-аракетинин, анын ичинде билим берүү ишмердүүлүгүнүн мааниси белгилүү бир натыйжа алуу гана эмес, ошондой эле физикалык жана психикалык активдүүлүктү көрсөткөн ишмердүүлүктүн өзүндө. Физикалык кыймыл аракет сыяктуу эле психикалык ишмердүүлүк да адамга ырахат тартуулап, өзгөчө муктаждык болуп саналат.

Окуу мотивациясын калыптандыруу инсанды өнүктүрүү жана тарбиялоо маселелерин чечүү болуп саналат. Мотивациялык чөйрө когнитивдик жана интеллектуалдык чөйрөгө караганда

динамикалуу. Мотивациядагы өзгөрүүлөр тез эле болот. Бирок мотивдердин мобилдүүлүгү жана жылып өзгөрүүсү коркунучтуу, анткени мотивация көзөмөлдөнбөсө, регрессия болуп, анын деңгээли төмөндөп, мотивдер эффективдүүлүгүн жоготуп коюшу мүмкүн, көп учурда окутуунун бул тарабын максаттуу башкаруу болбогон жерде болот.

Эгерде тарбиялык мотивдердин калыптануу процесси өзүм билемдик менен эмес, стихиялуу түрдө өнүгүп кетсе, тарбиялык мотивдердин деңгээли төмөндөйт.

Мотивациянын калыптанышы кээде стихиялуу түрдө пайда болуп, максаттуу системалуу иштин предметине караганда айрым алдыңкы мугалимдердин жетишкендиктеринин натыйжасы болушу ыктымал.

В.С. Мерлин «Психикалык иш-аракеттерди гана эмес, билимге ээ болуу мотивдерин да башкаруу керек» деп эсептеген, антпесе, билимге ээ болуу механикалык, аң-сезимсиз процесске айланат. Сабак учурунда окутуучу көбүнчө билим алуучуларды белгилүү бир тарбиялык иш-аракеттерди, операцияларды аткарууга багыттайт.

Мисалы: «Сиз бул түрдөгү теңдемелерди, маселелерди чече билишиниз керек, бул тестте, экзаменде пайдалуу болот» ж.б.). Студенттер көп учурда бүтүндөй окуу иш-аракетинин циклин түшүнбөстөн үйрөнүшөт жана алар эмне үчүн окуп жатышканын жана аларды окууда эмне жетектеп жатканын билишпейт. Инсанга багытталган, гуманисттик мамиленин алкагындагы тарбиялык мотивация мажбурлоо аркылуу эмес, аң-сезим менен болушу керек.

Билим берүү мекемесинде ийгиликтүү билим берүү мотивациясы, биринчи кезекте, студенттердин окуу мотивдерине активдүү таасир этүүнүн бирдиктүү системасы менен ишке ашат. Студенттердин жана магистранттардын билим берүү ишмердигин мотивациялоонун негизги компоненти болуп окуу процессинин структурасын өзгөртүү, окуутунун натыйжаларын баалоонун жаңы технологиясын киргизүү деп айтса болот [1].

Студенттердин билимин, көндүмдөрүн текшерүү окуу процессинин маанилүү элементтеринин бири болуп саналат. Педагогикалык окутуу процессти башкаруунун эффективдүүлүгү көбүн эсе аны туура уюштуруудан көз каранды.

Текшерүү – бул окуунун натыйжаларынын сапаттык жана сандык мүнөздөмөлөрүн аныктоого, студенттердин окуу планын кандайча өздөштүргөнүн баалоого мүмкүндүк берген иш-аракеттердин жыйындысы.

Окутуунун атайын каражаттары бул – алардын жардамы менен окуу процессин жөнгө салынуу текшерүү жана баалоо болуп саналат. Алар студенттердин билим деңгээлин дифференцирлөөгө багытталышы керек – бул учурда гана бүтүрүүчү ийгиликтүү боло алат. О.э. белгилүү бир инсандык жана жүрүм-турум жөндөмүнө ээ болот, анын ичинде жоопкерчилик, альтернативдик тандоо жасоо жөндөмү, активдүү чыгармачылык даярдыкты ала алат.

Үч башкаруу функциясы бар:

1) диагностикалык – студенттердин бизди кызыктырган касиеттерин, ошондой эле алардын билиминин, көндүмдөрүнүн, жөндөмдөрүнүн деңгээлин аныктоо жана баалоо үчүн арналган.

2) тарбиялык - студенттердин өз алдынча ишин оптималдаштыруу, учурдагы сабактарга даярданууда, программалык каражаттарды орнотууда, тесттерге жана экзамендерге даярдануу мезгилинде алардын таанып билүү активдүүлүгүн активдештирүү максатын көздөйт.

3) тарбиялык функция студенттерде илимий дисциплиналарга жоопкерчиликтүү жана чыгармачылык мамилени калыптандыруу, ал эми алар аркылуу – кесипке болгон сүйүүнү өнүктүрүү.

Билимди текшерүү системасынын негизги максаттары болуп төмөнкүлөр саналат:

- билим берүү ишмердүүлүгүн баалоону жогорку дифференцирлөө аркылуу студенттердин билим берүү программасын сапаттуу өздөштүрүү үчүн мотивациясын жогорулатуу;
- билимди жана окуу ишинин натыйжаларын баалоого дифференцирленген мамилени киргизүү аркылуу студенттерди үзгүлтүксүз өз алдынча иштөөгө кызыктыруу;
- студенттердин билимине мониторинг жүргүзүү системасын тартипке келтирүү, ар бир жеке дисциплинанын жана жалпы билим берүү программасынын алкагында билимди баалоого бирдиктүү талаптарды иштеп чыгуу;
- когнитивдик процесстин деңгээлин жогорулатуу.

Баллдык-рейтингдик системада студенттердин билимин жана ишин баалоонун чогултуу тутумуна негизделет, ал төмөнкүлөрдөн турат: дисциплина боюнча семестр учурундагы жана этаптык көзөмөлдөө, дисциплина боюнча жыйынтыктоочу көзөмөлдөө (экзамен, тест), дисциплина боюнча жалпы балл (учурдагы, этап жана жыйынтыктоочу). Академиялык дисциплина боюнча ар бир студент семестрдин ичинде окуу иш планы, иш программасы жана календарлык-тематикалык планы менен

аныкталган текшерүүчү тапшырмалардын (учурдагы жана этаптын) белгилүү санын аткарат. Мында курстун бөлүктөрү боюнча тесттер, лабораториялык жана практикалык иштер боюнча отчеттор, студенттин өз алдынча иштери (СӨИ) темалары боюнча тапшырмалар, коллоквиумдар, рефераттар, курстук долбоорлор (иштер) жана окуу ишинин башка түрлөрү болушу мүмкүн. Окуу процесси үчүн рейтинг деп, адатта окуунун белгилүү бир мезгили үчүн дисциплинада (же дисциплиналар циклинде) билимди баалоонун жыйынды системасы катары түшүнүлөт [4].

Рейтинг – англисче rating деген сөзүнөн алынган – кандайдыр бир сапаттык түшүнүктүн сандык мүнөздөмөсү.

Студенттин рейтинги – бул билим алуучулардын ээлеген орундары боюнча өлчөнгөн окуу жетишкендиктерине жараша иреттөө ыкмасы жана ошол эле учурда билимди текшерүүнү гана эмес, бүтүндөй окуу процессин уюштуруунун илимий негизделген формасы.

Рейтингдик окутуунун максаты: студенттердин өз алдынчалуулугун өз убагында мотивациялоо үчүн шарттарды түзүү; студенттердин негизги билим берүү программаларын өздөштүрүүсүндө алардын илимий иштеринин сапатын комплекстүү баалоо. Рейтинг системасы окуу процессин башкаруу жана изилденип жаткан предмет боюнча билимди жыйынтыктоону көзөмөлдөө үчүн колдонулат.

Аларга төмөнкүлөр кирет:

- 1) студенттин учурдагы ишин жана анын экзамендеги жыйынтыктарын эске алган дисциплинанын рейтинги;
- 2) бир семестрде окуган бардык предметтер боюнча студенттин жетишкендиктерин чагылдырган кумулятивдик рейтинг (GPAсы);
- 3) белгилүү бир мезгил ичинде окуган тектеш дисциплиналар циклинин жыйынтыктоочу рейтинги;
- 4) билим алуучунун белгилүү бир мезгилиндеги бүтүндөй жетишкендиктерин чагылдырган интегралдык рейтинг.

Студенттин ишин баалоонун рейтингдик системасы дисциплинаны окуунун бүткүл убакыт аралыгында оптималдуу жайгашкан көзөмөлдүк пункттардын топтомун колдонууга негизделген. Рейтинг шкаласы студенттин белгилүү бир багыттагы бардык аракеттерин жана жетишкендиктерин эске алууга негизделген.

Предметтер блокторго – модулдарга бөлүнөт. Ар бир модулда учурдагы текшерүү пункттар пландаштырылат – өз алдынча, учурдук, лабораториялык иштер, модуль боюнча аралык текшерүү жана жыйынтыктоочу текшерүү – тест, экзамен ж.б.

Рейтингдик матрицаны иштеп чыгууда жазалоо чаралары да пландаштырылышы керек: текшерүүнүн мөөнөтүн узартуу, сабакта канааттандырылгы эмес иш үчүн ж.б. Окутуучу аудиторияда рейтингдик системанын уюштурулушу көрүнүп турушун камсыз кылууга тийиш. Рейтинг окутуунун жаңы уюштуруу формаларын жана ыкмаларын киргизүүнү, текшерүүнүн этаптарын жана мөөнөттөрүн тууралоону болжолдойт; мүмкүн болушунча активдүү, системалуу, чыгармачылык менен иштөөгө шыктандырат [2].

Аткарылган жумушка баа берүүдө сапаты жана көлөмү, дизайны жана тапшыруу мөөнөтү эске алынат. Семестр боюнча жыйынтыктоочу аттестациянын түрү жарыяланып, жыйынтыктоочу аттестациядан бошотуу мүмкүн экендиги түшүндүрүлөт. Эгерде студент рейтингдик системанын бир катар упайларын «эң жакшы», «жакшы» же «канааттандырылгы» деген баага топтосо жана ушул баа ага жетиштүү болсо, сынактан бошотууга жол берилет.

Билимди башкаруунун рейтингдик системасынын негизги алгоритми:

- 1) Предмет боюнча окуунун бүткүл курсу тематикалык бөлүмдөргө бөлүнөт, аларды көзөмөлдөө милдеттүү болуп саналат.
- 2) Ар бир бөлүм боюнча окуу аяктагандан кийин балл түрүндө баалоо менен студенттин билимин толук көзөмөлдөө жүргүзүлөт.
- 3) Окуу аяктагандан кийин семестрде топтолгон баллдардын суммасы аныкталат жана жалпы балл коюлат.

Жалпы рейтингдик баллы 86%дан 100%га чейин болгон студенттер тесттерден (экзамендерден) бошотулушу мүмкүн. Рейтингдик системаны киргизүүгө даярдык көрүү стадиясында окутуучу менен студенттин ортосунда өз ара милдеттенмелер боюнча келишим түзүлөт. Ушул максатта «Окутуучу-студент» келишиминин формасы иштелип чыгат, жана ошондой эле, анда келишим түзүүчү тараптардын ар кимисинин кандай укуктарды жана милдеттерди өзүнө ала тургандыгы көрсөтүлөт [1].

Билимге мониторинг жүргүзүүнүн рейтингдик системасы окуу процессин олуттуу түрдө кайра түзүүнү талап кылбайт жана билим алуучуларга багытталган окутуу технологияларынын режиминдеги

сабактарга ылайык келет. Рейтингдик технология окутуунун жаңы уюштуруу формаларын, анын ичинде билим алуучулардын билимин жана көндүмдөрүн жаңылоо боюнча атайын оңдолорду киргизүүнү камтыйт. Студенттин ишинин натыйжалары боюнча мугалим студенттин ишинин деңгээлин көзөмөлдөөнүн ар кандай формаларынын мөөнөттөрүн, түрлөрүн жана этаптарын ыңгайлаштырат, ошондой эле билим берүү ишмердигин өз алдынча башкаруу мүмкүнчүлүгүн камсыздайт.

Окуу мезгилиндеги академиялык жетишкендиктин жалпы максималдуу рейтингдик баасы предметтер боюнча максималдуу рейтингдик баалардан, ал эми ар бир предмет боюнча рейтингдик баа аны түзүүчү темалар (бөлүмдөр) боюнча рейтингдик баалардан турат. Берилген тапшырманы аткарууда окуучу тапшырманын түрүнө жана анын аткарылышынын тууралыгына жараша белгилүү сандагы упайларды алат. Мындай тапшырмалар студенттердин рейтингин баалай турган көзөмөлдүк пункттар болуп саналат.

Башкаруу пункттарынын түрлөрү жана ага берилген болжолдуу упайлар (мисалы): реферат; библиографияны жана аннотацияларды түзүү – тема боюнча маалымат булактары; окуу китебинин, макаланын, журналдын текстин коддоо; ар кандай деңгээлдеги татаал суроолорду жана стандарттуу жоопторду куруу; тема боюнча кошумча материал даярдоо, тема боюнча практикалык иштерди аткаруу, тема боюнча көйгөйлүү маселелерди чечүү, оозеки жооп – монолог, теманын мазмуну боюнча тест, конференцияга катышуу: баяндама даярдоо, конференциянын катышуучусунун чыгармачылыгын карап чыгуу же кароо, талкууга катышуу, таркатма материалдарды даярдоо, окутуучунун жеке тапшырмаларын аткаруу, көрсөтмө куралдарды долбоорлоо ж.б.у.с. үчүн берилет.

Айып упайлары: графиктен четтөө жана ишти өз убагында тапшырбоо – минус 20 упай, оозеки жооп берүүдөн баш тартуу – минус 5 упай ж.б.

Билим берүүнүн ийгилигинин эсеби – бул студенттердин активдүү жана бирдиктүү окуу ишмердүүлүгүнө, анын ичинде өз алдынча иштөөгө мотивацияны жогорулатууга мүмкүндүк берүүчү механизм. Билим берүү ишмердүүлүгүн стимулдаштыруучу фактор бул системанын маалыматтык ачыктыгы, ал студенттерге окуунун натыйжаларын башка студенттердин натыйжалары менен салыштырууга мүмкүндүк берет. Мында билим берүүдө алдыңкы технологияларды ушундай интенсивдүү колдонуунун бардык катышуучуларынын ортосундагы кайтарым байланыштын таасирлери калыптанат жана көбөйөт. Мындай учурда окутуучу өзү да андан жогорку концентрацияны жана тиешелүү кызыгууну талап кылган таасирге кабылат.

Салттуу баалоо инструменттери же тесттери менен бааланган өлкөбүздөгү жогорку окуу жайларында бүтүрүүчүлөрдү даярдоонун деңгээли аларды даярдоонун сапаты боюнча заманбап талаптарга жооп бербейт. Жогорку кесиптик билим берүүнүн жаңы компетенттүүлүк парадигмасында бүтүрүүчүлөрдү даярдоонун сапатын баалоо студенттин билимин, жөндөмүн, көндүмдөрүн жана жөндөмдөрүн өздөштүрүү процессинин инновациялык технологиясын талап кылат. Интегралдык иш-практикалык көндүмдөрдүн (компетенттүүлүктөрдүн) жыйындысы билим берүү натыйжаларынын жаңы талапка ылайык иштеп чыгуусун болжолдойт.

Жыйынтыгында, республиканын айрым ЖОЖдорунда ар бир контролдук пунктту кайра-кайра баалоо (көбөйтүү) үчүн уникалдуу мүмкүнчүлүгү бар жаңы муундагы рейтингдик системалар пайда болууда. Жаңы муундагы рейтингдик системалардын жаңылыгы "...рейтингдик системаны иштеп чыгууда иштин ар бир түрү боюнча коэффициенттер системасын иштеп чыгуу эмес, ар бир башкаруу пунктунун сыпаттама мүнөздөмөлөрүн иштеп чыгуу эң маанилүү аспект болуп саналат". Бул ыкма, албетте, акылга сыярлык жана объективдүү болуп саналат жана "адам факторунун" таасирин минимумга чейин азайтат.

Ошентип, студенттердин билим берүүдөгү ийгилигин рейтингдик баалоо технологиясы – бул окууну баалоонун көп факторлуу технологиясы, мында ийгилик окуудагы жетишкендиктерден тышкары төмөнкү баалоо критерийлери боюнча бааланат: жеке тапшырма (анын болушу, берилген көлөмгө шайкештиги), маалыматтык иш (билдирүү, доклад, конференция, реферат ж.б.), жаңы материалды өздөштүрүү жана үйрөнүлгөн материалды бекемдөөгө катышуу, тартип (комментарийлер, кыйратуучу конфликт), сабактарды калтыруу жана кечигип калуу (жүйөлүү себептерсиз) [3].

Ар бир баалоо критерийи үчүн рейтинг бирдиктери боюнча рейтинг шкаласы иштелип чыккан. Ошентип, биз билим берүү процессинин бардык аспектилерин баалоого мүмкүнчүлүк алабыз.

Билим берүү системасында модуль деп окуу дисциплинасынын мазмунунун логикалык аякталган бир бөлүгүн түшүнөбүз. Студенттердин дисциплиналардан рейтингин чыгарууда, модульду өздөштүрүү деңгээлин аныктоо үчүн бир нече текшерүү иш-чаралары өткөрүшүбүз мүмкүн. Бул текшерүү иш-чараларынын ар бири баллдык шкала менен бааланат.

Ошентип, бүгүнкү күндө билимге мониторинг жүргүзүү жана баалоо рейтингдик системасы студенттер үчүн да, окутуучулар үчүн да системалуу, максималдуу мотивацияланган ишти камсыз кылат деп ишенимдүү айта алабыз. Муну окуу процессине рейтингдик системаны киргизүүдө окууда төмөнкүдөй артыкчылыктар түзүлүп жаткандыгы тастыктап турат: студенттер үчүн да, окутуучулар үчүн да көзөмөлдөө процессиндеги стресстик кырдаал азаят; окуу инсанга багытталган болот; рейтинг системасы студенттин инсандыгындагы ар кандай кемсинтүүнү жокко чыгарат жана ага өзүнүн жөндөмдүүлүктөрүн жана мүмкүнчүлүктөрүн өзүн-өзү баалоого мүмкүндүк берет, б.а. аны окуунун бүткүл мезгилинде абийирдүү иштөөгө шыктандырат.

Студенттердин билимин жана көндүмдөрүн контролдоо жана баалоо окуу процессинин маанилүү элементи болуп саналат жана семестр бою жана бүткүл окуу жылы бою үзгүлтүксүз жүргүзүлүшү керек. Баллдык-рейтингдик система студенттердин семестрдеги ишин активдештирип, аларды сабакка системалуу жана үзгүлтүксүз даярданууга мажбурлайт, алардын ортосундагы атаандаштыкты күчөтүп, алардын окуу ишмердүүлүгү үчүн жоопкерчиликти жогорулатат. Баллдык-рейтингдик системанын иштешин тийиштүү түрдө уюштуруу менен ал кыйла натыйжалуу. Ошондуктан өлкөбүздө жогорку билим берүүнүн универсалдуу рейтингдик системасын түзүү жана ишке киргизүү бүгүнкү күндө өлкөнүн ЖОЖдорунун билим берүү ишмердүүлүгүн жакшыртуунун аныктоочу багыттарынын бири болуп саналат.

Адабияттар:

1. Белокопытов А.В. Применение балльно-рейтинговой системы контроля успеваемости в вузе / Белокопытов А.В., Романова Н.В. // О роли высшей школы, общественных и молодежных объединений в становлении личности специалиста: сборник матер. межрегион. научно-метод. конференции (14 ноября 2008г.). – Барнаул: Изд. АГАУ, 2008. – С. 21-22.
2. Положение о проблемно-модульной технологии обучения: Учебно-методическое пособие для студентов 3-го курса химического факультета. - Барнаул: Издательство Алтайского университета, 2001. - 47 с.
3. Кутпидин уулу Э. Дидактические условия формирования логических операций студентам педагогического колледжа. / Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. 2019. №. 5. С. 150-153.
4. Усанова А.А. Практика и проблемы разработки балльно-рейтинговой системы оценки результатов освоения студентами образовательных программ высшего профессионального образования в соответствии с ФГОС. / Усанова А.А., Фазлова И.Х. // Внедрение европейских стандартов и рекомендаций в системе гарантии качества образования: сборник материалов IX международ. форума Гильдии экспертов. – М., 2014. – С. 328-333.